

dentalistisk, men också personlig, guds-uppfattning, dels kritiken av den hegelianska panteistiska immanentismen.

Det är möjligt att innehållet kräver de formella och stilistiska förändringarna hos Lindbom; hans bristande förståelse för den personalistiska filosofin och andligheten – i de gamla uppenbarelsereligionerna, i den svenska personalismen alltifrån Geijer till Vitalis Norström, som dessutom varit av sådan utomordentlig betydelse för den svenska frihetliga kon-

servatismen, såväl som hos andra nyare teister och personalister som exempelvis Buber och Mounier, får anses allvarligare. Med hänsyn till dessa brister får den andra grenen at Lindboms författarskap, som parallellt med utgivningen av böcker som "Den gyllene kedjan", "Bortom teologin" och nu "Mystik" under de senaste åren representerats av böcker som "Roosevelt och det andra världskriget" och "Fallet Tyskland", i lika hög grad välkomnas.

HANNA ERICSSON:

Slottet – ett korthus

Anders Ehnmarks uppmärksammade och väl mottagna bok "Slottet" är efter en närmare granskning inte särskilt imponerande. Essän är förvisso en trevlig beskrivning av filosofen Tocquevilles liv, men knappast en vetenskapligt acceptabel analys av hans idéer.

Anders Ehnmark: **Slottet. En essä om Alexis de Tocqueville.** Norstedts 1990

Under efterkrigstiden har den svenska statsmakten och den offentliga sektorn vuxit sig starka på den enskildes bekostnad. På område efter område har socialdemokraterna frångått den enskilde incitamenten att själv styra och ta ansvar för sitt liv. Redan för ett och ett halvt sekel sedan varnade den franske tänkaren och politikern Alexis de Tocqueville för detta.

Tocqueville upplevde själv 1848 års revolution och hans föräldrar undkom med nöd och näppe revolutionen 1789. Utifrån erfarenheterna av den tumultartade revolutionära utvecklingen och flera studier utomlands har han pekat på problem och faror med demokrati, jämlikhet och massans styre. Tocqueville är dock inte reaktionär; han ser demokrati och jämlikhet som en naturlig historisk utveckling. Däremot vänder han sig mot den revolutionära oredan, som förstörde mycket gott i l'ancien régime.

Tocqueville föredrar istället den amerikanska stegvisa demokratiutvecklingen, med balans mellan statens makt och den enskildes frihet. Han har dock kritik också mot detta system. Staten ska, enligt Tocqueville, vara en god fader som förbereder medborgarna för det vuxna livet och han varnar för den omyndigförkla-

rande, allomfattande staten. I "Demokratien i Amerika" skriver han:

"Efter att sålunda ha tagit varje enskild medborgare i sina händer och knädat honom efter sin vilja sträcker suveränen ut sina armar över hela samhället och täcker det med ett finmaskigt nät av invecklade, detaljerade och likformiga regler, ett nät, genom vars maskor inte ens de originellaste begåvningar och kraftigaste karaktärer kan tränga för att höja sig över mängden. Suveränen bryter inte viljorna — han mjukar upp dem, böjer dem och dirigerar dem. Han tvingar sällan någon att handla, men han hindrar ständigt att det handlas. Han förintar inte — han hindrar att något födes. Han tyranniserar inte — han besvärar, trycker ihop, försvagar, släcker, trubbar av, lyckas till slut förvandla nationen till en hjord av fogliga och flitiga får, vilkas herde är staten".

Tocquevilles tankar är sannerligen aktuella också i dagens Sverige. Trots det är böcker av honom eller om honom inte vanliga i svensk bokutgivning. Med så mycket större entusiasm välkomnar man därför Anders Ehnmarks essä "Slottet", som handlar om den franske artonhund-ratalstänkarens liv och idéer. Tyvärr han Ehnmark, trots Tocquevilles händelserika liv och hans tankars aktualitet, åstadkommit en ganska färglös essä.

Ehnmark har sinne för kuriosa, vilket åtminstone är ett skäl för att läsa boken. Han har valt att behandla ämnet både vetenskapligt och skönlitterärt, vilket nog är en omöjlig kombination. Boken uppfyller väl den senare intentionen; den är både lättläst och trevlig. Däremot faller försöket till vetenskaplig kritik, dels därför att Ehnmark alltför ofta använder det nöta vänsterargumentet "uså så hemskt och fel", dels därför att den vetenskapliga formen saknas; exempelvis är notapparaten otydlig.

Boken ger vidare ett intryck av att Ehnmark inte förstått dem komplexe aristokraten, vilket inte är lätt men något man

väntar sig av den som skriver en bok i ämnet. Ehnmark feltolkar resonemang och undviker att fullfölja sin kritik. Ett exempel på detta är hans behandling av Tocquevilles syn på folksuveräniteten kontra den enskildes rätt. Trots bittra erfarenheter av revolutionära massor tror Tocqueville att folket kan styra och menar att det förutsätter ett fristående rättsväsende och en legitim, i konstitutionen väl avgränsad, statsmakt. Här konstaterar Ehnmark bara att det ligger en motsättning i Tocquevilles tankar. Den som är full av motsättningar är istället Ehnmark själv. Hans ståndpunkt framgår aldrig (om han har någon) och därför blir kritiken mycket lös och oklar, i det närmaste obefintlig.

Tocqueville säger sig ha ett oberoende perspektiv. Han står fri från den krassa och ekonomiska vardagens bindningar. Ekonomiskt oberoende är, enligt Tocqueville, också nödvändigt för omutbar och osjälvisk maktutövning. Ibland är Tocqueville mångtydig, liksom den ganska stökiga samhällsutveckling han skildrar under sin långa litterära och politiska gärning. Ehnmark avfärdar oförstående Tocquevilles oberoende perspektiv och försöker istället ge en bild av en svårtolkad aristokrat och mörkerman.

En av poängerna i boken tycks vara jämförelsen mellan Tocqueville och Marx. Detta är en helt ofruktbar jämförelse som bara visar att de inte har något annat gemensamt än att de verkade under ungefär samma period.

Sammantaget är boken med den pampiga titeln "Slottet" en besvikelse. Den skulle snarast kunna betecknas som ett intellektuellt korthus. Korthus brukar som bekant inte hålla för närmare granskning.